

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาหลักพุทธธรรมการค้าขายและการจัดเก็บภาษีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาการค้าขายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาการจัดเก็บภาษีในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (๓) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของการค้าขายและการจัดเก็บภาษีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษามีดังนี้

อาชีพค้าขายมีความเกี่ยวข้องกับประวัติพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยพุทธกาลและการจาริกเร่ร่อนเหล่านี้ไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกในรูปของชื่อต่างๆที่เชื่อมโยงเหตุการณ์พุทธประวัติและสถานการณ์บ้านเมือง ภูมิประเทศ ระบบสังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความสมบูรณ์ของทรัพยากรในดินแดนนั้นๆ การค้าขายในคัมภีร์พระพุทธศาสนาคือการซื้อของไป แลกเปลี่ยนสิ่งของสินค้าและเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อเลี้ยงชีพ ทั้งในชุมชน หมู่บ้าน หรือระหว่างรัฐกับรัฐ ดังนั้นภิกษุกับพ่อค้ากองเกวียนจึงมีท่าทีอาศัยกันและกันอย่างแยกกันไม่ออก

การค้าขายมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับพวกแพศย์และในระบบวรรณะทั้ง ๔ แพศย์ซึ่งเป็นวรรณะที่ ๓ หมายถึงผู้ที่ทำหน้าที่ประกอบการค้า และพาณิชยกรรมต่างๆ แพศย์ สันสกฤตเรียกไวศยะ บาลีเรียกเวสสุ เป็นพวกพ่อค้า รวมทั้งชาวนา ชาวสวน และพวกมีอาชีพเป็นช่าง เช่น ช่างทอ ช่างทอง ช่างจักสาน เป็นต้น เมื่อผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคของตนขึ้นมาแล้วก็นำไปค้าขายด้วยตนเอง จึงรวมอยู่ในคำว่าพ่อค้า และในสมัยพุทธกาล การค้าขายสินค้าส่วนใหญ่เป็นผลิตผลทางเกษตรกรรมเพราะสังคมสมัยนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรม

ประเภทของการค้าขายในสมัยพุทธกาลเป็นแบบขายตรง กล่าวคือจากผู้ขายสู่ผู้ซื้อโดยตรงโดยมีตลาดเป็นที่รวมแหล่งการซื้อขาย รวมถึงแบบผ่านพ่อค้าคนกลาง ผู้ขายทำการขนส่งบรรทุกสินค้าด้วยตนเองทั้งทางบกคือ ใช้เกวียน หรือทางน้ำคือ ใช้เรือบรรทุกสินค้า

ประเภทของสินค้าส่วนใหญ่ที่พบว่ามีมีการซื้อขายกันอยู่นานมาแล้วตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล แบ่งประเภทไว้ดังนี้ (๑) สินค้าอุปโภคบริโภค เช่น เนื้อสัตว์เช่นเนื้อหมู เนื้อปลา น้ำมัน เนยใส ข้าวสาคู น้ำส้มสายชู ต้นทองหลวง ผลมะม่วง ผลหว่า สมอพิเภก ขนุนลำปะลอส ไม้ชำระฟัน ผลมะตูม พุทรา ลูกเกด อ้อยลำ น้ำอ้อยงาบ กล้องสุบยาเส้น น้ำผึ้ง ยาหยอดหู และอัญมณี

เป็นต้น (๒) สินค้าประเภทอสังหาริมทรัพย์ ตัวอย่างเช่น ทำนอมนาดปึงทิกเศรษฐีบริจาคเงินจำนวนมากซื้อที่ดินที่เป็นราชอุทยานของพระเจ้าเชตราชกุมาร เพื่อสร้างเขตวันมหาวิหารถวายพระพุทธรองค์และถือกันว่าเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา (๓) สินค้าประเภทบริการ เช่น ช่างตัดผม พ่อครัว หาน้ำขาย ช่างดอกไม้ เป็นต้น การค้าขายตามหลักพระพุทธศาสนาต้องเว้นจากการค้าขาย ๕ ประการคือ เว้นจากการค้าขายอาวุธ เว้นจากการค้ามนุษย์ เว้นจากการค้าขายเนื้อสัตว์ เว้นจากการค้าขายของมีนเมา เว้นจากการขายยาพิษ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการค้าขายคือ หลักทิวฐัมมิกัตถประโยชน์ คือ ๑.อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ๒.อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา ๓.กัลยาณมิตตตา คือการมีเพื่อนที่ดี ๔.สมชีวิตา คือมีความเป็นอยู่เหมาะสม นอกจากนั้นยังมีหลักธรรมสนับสนุน ๓ ประการ คือ (๑)จกขุมา การมีตาดี หรือวิสัยทัศน์ดี (๒).วิรุโร การมีความเจนจัดในการค้าขาย(๓).นิสสยสมปนฺนโนมีสัครพรรคพวก็มีแหล่งเงินทุน

คุณลักษณะของการค้าขายคือ ๑.ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต และยุติธรรม ๒. ประกอบสัมมาอาชีวะ ๓.มีวิสัยทัศน์ดี ๔.ขยันหมั่นเพียร ๕.คืนกำไรให้สังคม นอกจากนั้นต้องมีความเคารพระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ผู้ประกอบการต้องมีสัจจะ

การจัดเก็บภาษีในความหมายพระพุทธศาสนา หมายถึง การสงเคราะห์เงินทองและสิ่งของให้แก่รัฐ เรียกว่าราชพลี ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพลีกรรม ๕ อย่าง เป็นการเสียภาษีให้แก่พระราชูปถัมภ์ตน เป็นการสร้างความมั่นคงปลอดภัยแก่ถิ่นที่อยู่ของตน การจัดเก็บภาษี มีความสำคัญคือทำให้แผ่นดินมีความมั่นคงสมบูรณ์ ก้าวคือรายได้จากภาษีสามารถนำมาสร้างประโยชน์สาธารณะได้ในหลายประการ ในรูปแบบของสวัสดิการสังคมต่างๆ และยังนำไปสร้างความมั่นคงให้กับรัฐ เช่น กรณีการเก็บภาษีของแคว้นวัชชี เมื่อเจ้าวัชชีเรียกเก็บส่วยสาอากรตามประเพณีโบราณ เรือนคลังก็ย่อมเพิ่มพูน เมื่อนั้น พลม้า พลช้าง กองทหาร และข้าราชการบริพารก็จักได้ค่าจ้างตามที่เคยได้เป็นประจำ ก็ย่อมสมบูรณ์ บริบูรณ์ด้วยเรี่ยวแรงและกำลังอดทนต่อการรบ การปฏิบัติหน้าที่ราชการบ้านเมือง ทำความเจริญให้แก่แคว้นวัชชี

การเก็บภาษีในสมัยพุทธกาลมีอยู่ ๓ ลักษณะ ได้แก่ ๑.รัฐบาลจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปทำการเก็บเอง เช่นการเรียกเก็บจากพ่อค้าที่นำสินค้าผ่านเข้ามาในเขตแคว้นนั้น ๆ ตามอัตราที่กำหนด เรียกว่าภาษีศุลกากร ๒.คฤหบดีที่เป็นใหญ่ในหมู่บ้านหรือตัวแทนพระราชาเป็นผู้จัดเก็บ เช่นภาษีที่นา ๓.พระราชาพระราชทานหมู่บ้านให้ไปเรียกเก็บเอง เช่นให้พราหมณ์ผู้มีอุปการะคุณไปเรียกเก็บจุมุ่งหมายในการเก็บภาษี เพื่อหารายได้เข้ารัฐ เพื่อการกระจายรายได้ หรือสนองนโยบายกา

บริหารราชการ อย่างไรก็ดี หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษี แบ่งออกเป็น ๒.ประการคือ ๑.หลักธรรมสำหรับผู้มีหน้าที่เสียภาษีและ ๒. หลักธรรมสำหรับผู้มีหน้าที่จัดเก็บภาษี หลักธรรมสำหรับผู้มีหน้าที่เสียภาษี มี ๓ ประการได้แก่ (๑). หลักการใช้สอยทรัพย์ (โศคาทียะ ๕) มี การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อเลี้ยงตนเอง ครอบครัว มารดาบิดา ให้เป็นสุข และใช้จ่ายทรัพย์บำรุงเลี้ยงมิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข เป็นต้น (๒). หลักราชพลีกับการเสียภาษี (๓). หลักทวารวาสธรรม ๔ ประการ ได้แก่ ๑.ความซื่อตรง (สัจจะ) ๒.การฝึกฝนตนเอง (ทมะ) ๓.ความอดทนอดกลั้น (ขันติ) และ ๔.ความเสียสละ (จาคะ)

นอกจากนั้น ยังมีหลักธรรมสำหรับผู้มีหน้าที่จัดเก็บภาษี ได้แก่ หลักราชสังคหวัตถุ ๔ คือ (๑) ต้องฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร (สัสสมะระ) (๒) ต้องฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ (บุริสเมระ) (๓) ต้องรู้จักผูกผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ (สัมมาปาสะ) และ (๔) ต้องมีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ น้ำคำควรดื่ม (วาจาเปยะ หรือ วาจาเปยยะ)

อย่างไรก็ตาม หลักพุทธธรรมดังกล่าวมาแล้วนี้ต่างคอยเกื้อหนุนและมีส่วนสอดคล้องกับวิธีการค้าขายและคุณธรรมจริยธรรมการจัดเก็บภาษี จึงกล่าวได้ว่า หลักพุทธธรรมในพระพุทธานุศาสนามีคุณูปการกับทุกสาขาอาชีพประเด็นที่น่าสนใจคือ เราเห็นคุณค่าของหลักคำสอนนั้นหรือไม่ และได้นำมาศึกษาปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในชีวิตจนเกิดผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปประยุกต์ใช้

- วิวัฒนาการ จุดกำเนิด ความหมาย ความสำคัญและบริบทต่างๆ เกี่ยวกับการค้าขาย และการจัดเก็บภาษีในพระพุทธานุศาสนาเถรวาท ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ทำให้ทราบคุณประโยชน์ที่ผู้สนใจทั่วไป สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในแง่ ความรู้ กลยุทธ์วิธีการของการจัดการค้าขาย คุณสมบัติและจริยธรรมสำหรับพ่อค้า เป็นต้น รวมไปถึงความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ควรค้าขายและจริยธรรมการจัดเก็บภาษีในทัศนะพระพุทธานุศาสนาเถรวาท

- ประยุกต์หลักการสามอย่างไปใช้กับอาชีพของตนคือ วิสัยทัศน์ (วิรุโ) ประสพการณ์ (จักขุมา) และหลักมนุษยสัมพันธ์ (นิสสยสัมปันโน) เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการประกอบกิจการ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีขอบเขตเฉพาะเรื่องการค้าขายและการจัดเก็บภาษีเท่านั้น ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปจึงน่าจะมีการศึกษาวิจัยในประเด็นอื่นๆ ดังต่อไปนี้

๑. ควรมีการศึกษาหลักธรรมหมวดอื่นๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นวัฒนธรรมการค้าขายเชิงพุทธหรือเรียกว่าเป็นจรรยาบรรณเชิงพุทธของนักธุรกิจและอาชีพอื่นๆ เพื่อให้เกิ
สันติสุขแก่สังคม

๒. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมการค้าขายและการจัดเก็บภาษีในสังคมพุทธ
ครั้งพุทธกาลกับสังคมพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน

๓. ศึกษาวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจที่พึงประสงค์ในคัมภีร์พระไตรปิฎก